

Helle Vangen Stuedal og Merete Moe Henriksen

Permanent tildekking av Hommelvik I og II, Malvik kommune, Sør-Trøndelag

NTNU Vitenskapsmuseet
arkeologisk rapport 2016-1

Helle Vangen Stuedal og Merete Moe Henriksen

**Permanent tildekking av Hommelvik I og II, Malvik
kommune, Sør-Trøndelag**

NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport

Dette er en elektronisk serie fra 2014. Serien er ikke periodisk, og antall nummer varierer per år. Rapportserien benyttes ved endelig rapportering fra prosjekter eller utredninger, der det også forutsettes en mer grundig faglig bearbeidelse.

Tidligere utgivelser: <http://www.ntnu.no/vitenskapsmuseet/publikasjoner>

Referanse

Stuedal, H.V. og M.M. Henriksen 2016: NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2016:1. Permanent tildekking av Hommelvik I og II, Malvik kommune, Sør-Trøndelag

Trondheim, januar 2016

Utgiver

NTNU Vitenskapsmuseet
Seksjon for arkeologi og kulturhistorie
7491 Trondheim
Telefon: 73 59 21 16/73 59 21 45
e-post: post@vm.ntnu.no

Ansvarlig signatur

Bernt Rundberget (seksjonsleder)

Kvalitetssikret av

Ellen Grav Ellingsen (serieredaktør)

Publiseringstype

Digitalt dokument (pdf)

Forsidefoto

Bergflaten delvis tildekket, Da 58940, Foto: Helle Vangen Stuedal, Stiklestad Nasjonale kultursenter

www.ntnu.no/vitenskapsmuseet

ISBN 978-82-8322-061-2

ISSN 2387-3965

Sammendrag

Stuedal, H.V. og M.M.Henriksen 2016: NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2016:1. Permanent tildekking av Hommelvik I og II, Malvik kommune, Sør-Trøndelag

På Smeberget (gnr 54) i Hommelvik ble det gjort funn av bergkunst fra steinalderen i 1969. Her ligger to lokaliteter med bare noen få meters mellomrom, Hommelvik I på bnr. 106 og Hommelvik II på bnr 227. Begge lokaliteter består av et mindre panel med bergkunst. De ble manuelt renset, nattlyst, oppfølgende dokumentert og permanent tildekket i november 2015.

Nøkkelord: Bergkunst – Tildekking – nattlysing - Hommelvik

Helle Vangen Stuedal, Stiklestad Nasjonale kultursenter.

Merete Moe Henriksen, NTNU Vitenskapsmuseet, Seksjon for arkeologi og kulturhistorie, NO-7491 Trondheim

Arkivreferanser

AskeladdenID	64203 (Hommelvik I) 212032 (Hommelvik II)
Journalnummer (ePhorte) Fotonr	2014/24020 Da58940
Fylke Kommune Gårdsnr og navn Bruksnr og navn Hommelvik I Grunneiere:	Sør-Trøndelag Malvik 54 Smeberget 106 Smeberget Renate Renå Sund og Simen Smiseth
Bruksnr og navn Hommelvik II Grunneiere:	227 Runehaugen Gunnar Alfred Smiseth
Lokalitet ØK-kart Anlegg Datering	Hommelvik I og II helleristning yngre steinalder

Innhold

Arkivreferanser	2
1. Innledning.....	4
1.1. Områdebeskrivelse	4
1.2. Tidligere tiltak og skjøtsel.....	5
2. Bakgrunn for skjøtselen.....	5
2.1. Tid, deltagere	6
2.2. Problemstillinger	6
2.3. Metode	6
2.4. Dokumentasjon	8
3. Skjøtsel og sikring – engangstiltak.....	8
4. Vedlagt dokumentasjon.....	10
5. Fotografier.....	10

Figurliste

Figur 1: Hommelvik I og II fotografert mot vest, fjordarmen
Hommelvika i bakgrunnen

Figur 2: Kim Tronsmo kriter opp motiver på Hommelvik II

Figur 3: Raymond Sauvage måler inn referansepunkter

Figur 4: Ved nattlysing fremstod figur 12 med dobbelt linje som tilsvarer fuglens hals

Figur 5: Den lett identifiserbare figur 1 på Hommelvik I

Figur 6 og 7: Eksempler på trykkspyling som ikke bare har fjernet skorpelav, men også laget 5 mm brede linjer i berget. Ingen helleristninger hadde denne typen skader

Figur 8 og 9: Været tilsa at begge lokaliteter måtte tildekkes med plast under oppkrittning og fotografering for fotogrammetri

Figur 10: Filt på plass på Hommelvik I

Figur 11: Hommelvik II etter oppkrittning

Figur 12: Hommelvik I etter tildekking

Figur 13: Hommelvik II etter tildekking. Blå linje antyder områder som bør dekkes av jord

Alle fotos i rapporten er tatt av Helle Vangen Stuedal, Stiklestad Nasjonale Kultursenter.

1. Innledning

På Smeberget (gnr 54) i Hommelvik ble det gjort funn av bergkunst fra steinalderen i 1969. Her ligger to lokaliteter med bare noen få meters mellomrom, Hommelvik I på bnr. 106 og Hommelvik II på bnr 227. Begge lokaliteter består av et mindre panel med bergkunst. De ble manuelt rensset, nattlyst, oppfølgende dokumentert og permanent tildekket i november 2015.

1.1. Områdebeskrivelse

Den gang flatene bergkunsten ble hugget på var svaberg, lå de i den sørlige enden av en samling små holmer og skjær. Småholmene lå på østsiden av den nordvendte innseglingen til den lille fjorden som Homla-vassdraget drenerer ned i. Høydedraget som danner fjordens østside er og var det dominerende landskapselementet. På denne tiden, i yngre steinalder, lå fjordbunnen noe lengre sør enn tilfellet er i dag. De avdekkede bildene ligger i to små grupper på hver sin sørøstvendte bergflate. De oppsprukne skiferbergene heller om lag 13 grader mot sør.

Hommelvik I

Hommelvik II

Figur 1: Hommelvik I og II fotografert mot vest, fjordarmen Hommelvika i bakgrunnen

Hommelvik I ligger nederst, i dag mellom 29 og 30 m.o.h. Feltet består av 17 figurer: fire fugler, tre mulige båter, en firkantet rammefigur og flere rette og buede linjer som er vanskelige å tolke nærmere. Noen av disse ser ut til å være ben fra et hjortedyrmotiv som ellers er borte. Berget er svært oppsprukket og nedslitt, kun den ene fuglefiguren var umiddelbart synlig i dagslys. Å identifisere de hugde linjene blir enda vanskeligere fordi noen av dem er hugget i fortsettelsen av naturlige linjer dannet av ekstensjonssprekker med kvartsganger i, som går på tvers av bergets kløvelinjer. Dette gjelder for eksempel nedre del av figur 4. Det var også en god del algevekst, litt mose og skorpelav. Vest for Hommelvik I var en større bergflate blottlagt, i øst var en liten og en større flate blottlagt. Her har det tidligere vært lett etter bergkunst uten resultat. Under tiltaket i 2015 ble disse flatene sjekket under nattlysing, også denne uten at noe ble funnet.

Hommelvik II ligger 31 m.o.h. Feltet består av to figurer som framstiller flyndrefisker, etter størrelsen å dømme kan de tolkes som kveiter. De er hugget ved siden av hverandre med sporen mot sør og hodet mot nord: opp mot tørt land den gang de ble

hugget. Kveitefiguren i vest (figur 1¹) er 168 cm lang og 85 cm bred. Inne i denne figuren er en spissoval (figur 2) og to parallelle linjer (figur 3). Øst for denne største kveita finnes en noe mindre kvite, 151 cm lang, 66 cm bred. Denne figuren har en dobbel avgrensing mot øst. Bergflaten figurene er hugget i er sterkt oppsprukket og nedslitt, så de bevarte linjene har flere brudd. Det er stort sett ikke mulig å se huggespor. I 2015 var det vanskelig å se figurene i dagslys. Oppsprekningen går på tvers av figurenes lengderetning. Av den grunn er det vanskelig å avgjøre om figur 4 har en ufullstendig spord, eller om den som har laget kveitefiguren har utnyttet en naturlig formasjon til å markere avgrensingen av sporden. Ved oppstart av tiltaket var berget overgrodd av mose, som dekket noen større skorpelavindivider og en bergflate mettet av algevekst. Både Hommelvik I og Hommelvik II ligger inne i private hageanlegg.

1.2. Tidligere tiltak og skjøtsel

De første figurene ble funnet av daværende grunneier Egil Smiseth i 1969. Kristen R Møllenhuis fra Det kongelige Norske Videnskabers Selskab gjennomførte befarings og en første dokumentasjon med beskrivelser, foto og kalkeringer dette året. Fra funntidspunktet lå lokalitetene i et tunmiljø. Siden bruk 227 (Runehaugen) med Hommelvik II ble skilt ut, har feltene ligget i et hagemiljø, nært innpå husene. Det har derfor aldri vært snakk om å gjøre spesielle tiltak for å tilrettelegge lokalitetene for besøk. Etter 1969 ble området bygget ut som boligfelt, og vegen fram til stedet heter, på grunn av helleristningene, Steinaldervegen. Opp igjennom årene har det vært en lokal bevissthet om bergkunsten her, og grunneierne har vist fram figurene til grupper fra barnehage og skole.

Kalle Sognnes fra NTNU Vitenskapsmuseet gjorde nye beskrivelser og kalkering av alle figurer i år 2000. All omtale av figurnummerering i denne rapporten forholder seg til Sognnes rapporter av 15, februar 2001. Kulturminneforvaltningen har ikke drevet skjøtsel på lokalitetene. Ved befarings med deltakelse fra NTNU Vitenskapsmuseet og Sør-Trøndelag fylkeskommune i mai 2014, ble det besluttet å søke Riksantikvaren om midler til permanent tildekking av lokalitetene. Riksantikvaren bevilget midler til NTNU Vitenskapsmuseet for gjennomføring i 2015.

¹ All nummerering iht. Sognnes 2001

2. Bakgrunn for tiltaket

Bakgrunn for tiltaket var forvaltningens ønske om å beskytte lokaliteten mot de miljøtruslene det innebar at de lå åpent til:

- Utildekket er bergflatene utsatt for gjentatt tilgroing mellom hver gang de renses frem. Når berget renses, følger mange mineralkorn, som er frigjorte av plantenes røtter og hyfer, med opp. Stadig reetablering av vegetasjon fører til stor rotaktivitet i øverste del av berget.
- Helleristninger på et bart berg er utsatt for tråkk.
- Nakent berg er også utsatt for store temperatursvingninger, særlig mange passeringer av null grader celcius blir det i mai og oktober. Det er helt vanlig å observere at helleristninger sentralt på store bergflater er mer nedslitte enn ristningene ute på kantene, som ofte kan ha svært god bevaringstilstand. Dette skyldes antakelig at ristningene på kantene har vært dekket av torv i flere hundre eller flere tusen år, mens sentrale deler av berget har vært blottlagt i lange perioder i forbindelse med høyt beitetrykk. Sentralt på berget har ristningene da vært utsatt for betydelig mere naturlig erosjon.

2.1. Tid, deltagere

Tre dager i felt, to deltagere: Helle Vangen Stuedal (innleid feltleder, Stiklestad Nasjonale Kultursenter) og Kim Gisle Tronsmo (feltassistent). Tiltaket ble gjennomført 19., 20 (kveld), 21. og 23. oktober 2015. Prosjektleder Merete Henriksen ved NTNU Vitenskapsmuseet var i kontakt med grunneier forut for feltarbeidet. Hans Marius Johansen fra Sør-Trøndelag var på befaring og snakket også med grunneier mandag 19.10. Johansen var igjen på befaring fredag 23.10.

2.2. Problemstilling

Gjennomføre manuell rensing, vurdering av foreliggende dokumentasjon, eventuelt oppfølgende dokumentasjon, montering av permanent tildekking.

2.3. Metode

Mandag 19. ble Hommelvik II renses. Hommelvik I behøvde kun overfladisk rens. Om kvelden tirsdag 20. og tidlig morgen fredag 21. ble begge lokaliteter nattlyst. Onsdag på dagtid ble Hommelvik II krittet opp. Fredag 23. ble Hommelvik I også krittet opp, og det gjort en supplerende kalkering av figur 12 og 16 på dette feltet. Raymond Sauvage, NTNU Vitenskapsmuseet, tok bilder til fotogrammetrisk dokumentasjon, og begge lokaliteter ble tildekket med fiberduk og torvblokker.

Fig. 2. Kim Trondsmo kriter opp motiver på Hommelvik II.

Fig. 3. Raymond Sauvage måler inn referansepunkter.

Fiberduken ble kjøpt hos Steinindustri AS og var av typen Fiberduk Rull 2X25 m . Torvblokker ble kjøpt av Fosslis AS, produktnavn «Torvtak i blokk på paller». Dette ble levert i blokker på 40X40X20 cm, med 7,5 m² på hver pall. Produktet var lett å bære, lett og renslig å håndtere, og kunne lett formskjæres med skarp stikkspade. Torven er lagt i ett lag.

2.4. Dokumentasjon

Nattlysing av feltene viste at ny dokumentasjon ikke var nødvendig. Tidsrammen tillot ikke skadekartlegging, som nok kunne dokumentert noen nye skader i det sterkt oppsprukne berget.

Ved nattlysing av Hommelvik I var det tydelig at deler av figur 16 (to linjer i skarp vinkel mot hverandre) inngikk i halsen til figur 12 (fuglekropp). Den nye tolkingen av denne motivkombinasjonen går frem av vedlagte kalkering. Da den ene linjen i figur 16 ikke ser ut til å inngå i figur 12, opprettholdes begge figurnumre.

Fig. 4. Ved nattlysing fremstod figur 12 med dobbel linje som tilsvarer fuglens hals.

Fig. 5. Den lett identifiserbare figur 1 på Hommelvik I.

På Hommelvik 2 fant vi ikke avvik fra dokumentasjonen som finnes. Det ser imidlertid ut til at de dokumenterbare linjene hadde noen flere brudd enn det som ble sett i 2001. Figur 2 og 3 var svært vanskelig å erkjenne, delvis på grunn av skorpelav, delvis fordi ristningene er svært grunne. Raymond Sauvage utførte fotogrammetri av begge felt (se egen rapport).

2.5 Skjøtsel og sikring - engangstiltak

Tidligere skjøtselstiltak: Grunneiere har rensset av bergflatene nå og da i forbindelse med besøk fra barnehager, skoler og andre grupper i lokalsamfunnet. Berget vest for Hommelvik I har blitt trykkspylt. Dette har etterlatt lange tynne striper, om lag 5 mm brede og 1-2 mm dype. Disse stripene er dypere og mye mer fremtredende enn helleristningene lengre øst på samme bergflate. Ingen bergkunstfigurer har blitt skadet, men dette er et illustrerende eksempel på hvor sårbare svaberg er for trykkspyling.

Fig. 6 og 7. Eksempel på trykkspyling som ikke bare har fjernet skorpelav, men også laget 5 mm brede linjer i berget. Ingen helleristninger hadde denne typen skader.

Gjennomført tiltak: Begge lokaliteter ble dekket av fiberduk og ett lag jordblokker. Blokkene består av en blanding av jord og torv, og vil antakelig synke litt sammen over tid. For at de permanente tildekkningene av torv skal gli inn i de to hageanleggene, er det nødvendig å tilføre matjord og opparbeide denne som plen. Dette ble ikke gjort høsten 2015, fordi det var så sent på året at det ikke ville være mulig å oppnå grasbinding av jordmassene før vinteren. Begge bergflatene heller ned mot huset på bruksnummer 106, og hvis vi hadde tilført jord i høst, ville den ha blitt skylt ned mot kjellermuren i vest (fra felt Hommelvik I) eller ned i inngangspartiet (fra Hommelvik II) ved første større regnskyll. Det er viktig at etablering av plen gjennomføres tidlig i vekstsesongen i 2016, slik at plena rotfester seg denne sommeren. Det er også viktig med en god dialog med grunneier i forbindelse med ferdigstillingen.

Fig. 8 og 9. Været tilsa at begge lokaliteter måtte tildekkes med plast mellom oppkrittning og fotografering for fotogrammetri.

Fig. 10. Filt på plass på Hommelvik I

Fig. 11. Hommelvik II etter oppkrittning

Fig. 12. Hommelvik I etter tildekking.

Fig. 13. Hommelvik II etter tildekking. Blå linje antyder område som bør dekkes av jord.

Resultat: Begge lokaliteter er permanent tildekket, tildekkingen ble ikke ferdigstilt høsten 2015. En figur ble justert i forhold til foreliggende dokumentasjon, og det ble gjort fotoopptak til fotogrammetrimodell (se egen rapport).

Videre plan for lokaliteten: Tilkjøring av matjord, komprimering og tilsåing av denne våren 2016. Eventuelle inngrep i den etablerte tildekkingen vil i fremtiden måtte godkjennes av Sør-Trøndelag fylkeskommune.

3 Vedlagt dokumentasjon:

- Fotoliste
- Kalkeringer

Kalkering av justerte figurer 12 og 16 på Hommelvik I. Punktene på kalkeringen ble målt inn sammen med fastpunktene for fotogrammetrien. Fastpunktene vil også være grunnlag for nye polygoner for enkeltminner i Askeladden.

Fotoliste fra Hommelvik Da 58940

Fotografier

Nr.	Motiv	Foto tatt i retning mot:
1	Figur 1 Hommelvik I	NNV
2	Figur 1 Hommelvik I	NNV
3	Figur 12 og 16 Hommelvik I	NNV
4	Sørlige del av Hommelvik I, ben av hjortedyr synlige	NNV
5	Figur 7 Hommelvik I var svært vanskelig å påvise	NNV
6	Plast dekker øvre del av Hommelvik I	V
7	Plast dekker Hommelvik II	V
8	Filt over Hommelvik I	N
9	Spyleskader vest for Hommelvik I	NNV
10	Spyleskader vest for Hommelvik I	NNV
11	Hommelvik II etter oppkrittning	N
12	Klart for pålegging av torv.	N
13	Torv på plass	N
14	Hommelvik II	NØ
15	Tildekking med torv ferdig på Hommelvik II	V
16	Oversikt	VSV
17	Kim Gisle Tronsmo krittet opp Hommelvik II	NV
18	Raymond Sauvage fotograferer.	NV
19	Bart berg – filt – torv på Hommelvik II	V

NTNU Vitenskapsmuseet er en enhet ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU.

NTNU Vitenskapsmuseet skal utvikle og formidle kunnskap om natur, kultur og vitenskap. Museet skal sikre og forvalte de vitenskapelige samlingene og aktivisere dem gjennom forskning, formidling og undervisning.

Seksjon for arkeologi og kulturhistorie har forvaltningsansvar for automatisk fredete kulturminner og skipsfunn i Nordmøre, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, nordlige Romsdal og Nordland til og med Rana. Seksjonen foretar arkeologiske undersøkelser på kulturminner over og under vann, i henhold til kulturminneloven.

ISBN 978-82-8322-061-2

ISSN 2387-3965

© NTNU Vitenskapsmuseet
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

www.ntnu.no/vitenskapsmuseet